

ارزیابی نقش هنر عمومی در ارتقاء هویت فضاهای شهری از دیدگاه بانوان در شهر اردبیل

محمدحسن یزدانی^{۱*}، ابوالفضل عبدالهی فرد^۲، شیوا ولایتی^۳، سمیرا سعیدی زارنجی^۴

*- استاد، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی و دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

۲- استادیار، پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه هنر اسلامی، تبریز، ایران

۳- استادیار، گروه هنر، موسسه آموزش عالی نبی اکرم (ص) تبریز، ایران

۴- دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: yazdani.m51@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۲۰

چکیده

المان (یادمان)های شهری نقش مهمی در فرایند شکل گیری، تغییر و بازتولید هویت شهری دارند. در شرایط امروزین که هویت شهرها با شتاب زیادی دستخوش تغییرات است، جایگاه المانهای شهری به عنوان عناصر هویت بخش شهر دوچندان مینماید. شهر ایرانی در گذشته از استقلال، شخصیت و هویت ویژه‌ای برخوردار بوده، در حالی که در شرایط کنونی به سمت کمرنگ شدن هویت خود حرکت می‌کند. توجه ناکافی پدیدآورندگان فضاها و عناصر شهری به مفهوم زیبایی در کنار رواج روحیه سوداگری در بسیاری از فعالیت‌های شهری از جمله ساخت و سازها باعث بروز و تشدید این مسأله می‌گردد. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش هنر عمومی در ارتقاء هویت فضاهای شهری از دیدگاه بانوان در شهر اردبیل می‌باشد. این تحقیق به لحاظ ماهیت کاربردی و به لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است. داده‌های مورد نیاز در این بررسی از طریق روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. جامعه آماری پژوهش بانوان (متخصص و غیرمتخصص هنر، معماری) در شهر اردبیل می‌باشد. که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده صورت گرفته است. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار Spss و آزمون آماری (t تک نمونه‌ای)، استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد. از میان سوالات میانگین سوالات مربوط به مجسمه‌های مشاهیر با (۴/۱۶) درصد بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده است و تندیس‌های فرهنگی - محلی نیز با میانگین (۳/۹۶)، همچنین متغیرهای (ارتقای خلاقیت و کمک به تقویت اقتصاد محلی) با میانگین (۴/۲۷) بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. که از دیدگاه بانوان ایجاد هنرهای عمومی در شهر اردبیل موجب هویت‌بخشی و افزایش خلاقیت شهروندان و رونق اقتصاد محلی با جذب توریسم به شهر خواهد شد. بنابراین مدیران شهری می‌توانند با برنامه‌ریزی و طراحی مناسب المان‌های شهری براساس تاریخ و فرهنگ همچنین براساس زیبایی بصری در شهر موجب افزایش کیفیت فضاهای شهری و کیفیت و سرزندگی شهروندان علی‌الخصوص بانوان شهر که نیمی از قشر جامعه هستند گردند.

کلمات کلیدی: "هنر عمومی"، "هویت"، "کیفیت فضا"، "شهر اردبیل"

۱- مقدمه

مشترکی از شهر در ذهنشان نقش نخواهد بست (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۳:۳۲). هویت یکی از مولفه‌های مهم در طراحی شهرهاست که توسط معماران، طراحان شهری و... باید مد نظر قرار گیرد. در شناخت هویت شهری باید هر دو سویه عینی و ذهنی آن یعنی شهر، ساختار و کالبد شهری، کارکرد اقتصادی، فضاهای عمومی و... همچنین عامل ذهنی، یعنی گروه‌های اجتماعی ساکن، سطح ادراک و شعور اجتماعی، توقعات و مطالبات آنها، وضعیت شهروندی، گروه‌های همگن و نظایر آن مورد بررسی و مطالعه قرار گیرند (نقی‌زاده، ۵۴: ۱۳۸۶). امروزه بدون رخدادهای فضاها، عدم وجود حس مکان و عدم تعامل سازنده انسان با فضاهای شهری موجب شده تا افراد به جای حضور پررنگ در این فضاها به فعالیت در فضای مجازی روی بیاورند. از این رو، می‌توان از هنر عمومی در جهت زیباسازی شهر به لحاظ دید بصری و افزایش کیفیت زندگی، و سرزندگی شهروندان به خصوص بانوان شهر اردبیل بهره گرفت. عناصر زیبای موجود در شهرها تا حد بسیار زیادی در هویت‌بخشی به شهرها نقش به‌سزایی داشته‌اند. المان هنری و زیبا، عنصری است که به جز تأثیر زیباشناسانه بر فضا، قابلیت تأثیرگذاری بر جامعه را نیز داشته باشد. از این رو توجه به این دو جنبه در خلق

امروزه مردم جامعه بیش از آنکه در محل کار یا منزل خود باشند، در خارج از این محیط وقت خود را سپری می‌کنند. آنچه مسلم است حفظ فضای شهری و آرامش روحی در شهر است، این مهم از طریق توجه به المان‌های شهری به عنوان آثار هنری مقدور است، چرا که مخاطب با دیدن آثار هنری می‌تواند به نشاط روحی رسیده و علاوه بر اینکه در این فضای روحی آرامش دارد، از بعد دیگر، دید بصری مخاطب تقویت شده و در جهت بهبود فرهنگی جامعه نیز گام‌های مؤثری برداشته می‌شود و جامعه امروزی ما وادار می‌شود تا با گسترش شهرها، فضای زیستی بیشتری را به وجود آورد (بزرگر، ۸۶: ۱۳۹۶). فضاهای شهری از جمله مهمترین فضاهای عمومی شهر هستند که نقش به‌سزایی در شکل‌دهی استخوان بندی شهر و همچنین حیات شهری دارند؛ به گونه‌ای که کیفیت کلی شهر را می‌توان نشأت گرفته از کیفیت این فضاها دانست. آنچه که امروزه امری نگران کننده به شمار می‌آید، این است که این شهرها در رابطه با نیازهای واقعی بشر به وجود نیامده، و بدون توجه به نیازهای روحی و روانی بشر روز به روز بر گسترش خود می‌افزایند. در چنین شرایطی فضای شهری بدون حضور عناصر هنری فضایی است بی‌روح و فاقد نشانه‌های خاطره‌انگیز، و این گونه فضا نیز ساکنانی را پرورش خواهد کرد که هیچگونه خاطره

شهری با مخاطبانش از وجوه بااهمیت این هنر است که باعث تقویت ارتباط و نسبت گرافیک شهری با فضاهای عمومی که صحنه حیات اجتماعی این مخاطبان به شمار می‌رود، خواهد شد. (remesar,2001).

هویت کالبدی و فضای شهری

هویت عبارت است از شخصیت و حقیقت شی یا شخص یا شهر که صفات و مشخصات جوهری او را در بر می‌گیرد. ویژگیهای آن تحت تأثیر عوامل مختلفی شکل می‌گیرد که در هویت شهر تأثیر می‌گذارد، از این رو میتوان گفت هویت هر شهر تجلی فرهنگ در محیط است. لازم به ذکر است هویت شهر با شکل شهر تفاوت‌هایی دارد امروز شهرهای زیادی داریم که به ظاهر زیبا محسوب می‌شوند ولی از عناصر هویتی تهی می‌باشند. هویت و شخصیت شهر زمانی معنا پیدا می‌کند که شاخص‌های خاص شهر نمود یابند. شاخص‌هایی که ریشه در مکان و زمان دارند و با سنت، عقاید و به طور کلی با دانش و فرهنگ آن جامعه پیوسته‌اند. لذا هویت بر وجوه مختلفی دلالت دارد، وجوهی که هریک در جامعه ظهور می‌کند و رشد می‌یابد. هویت را می‌توان به مثابه تغییر و تجدد دانست، چراکه یک امر اتصالی، تدریجی و منتشر در زمان است و هر آنچه در زمان جاری باشد پویاست. از طرفی، هویت غیر قابل اشتراک با دیگران است. در رابطه با هویت کالبدی، دانشمندان مختلف دیدگاه‌های متفاوتی را مطرح نموده‌اند. برای مثال گوردن کالن در کتاب «خلاصه منظر شهری» تکنیک‌های منظر عینی را ارائه می‌کند و یا برای کوبین لینچ در کتاب «سیمای شهر» تحلیل منظر ذهنی مهم است، و کارل کروفر در مقاله «بافت شهری و ویژگی‌های شهر» ریخت‌شناسی شهر را مطرح می‌کند. از نقطه نظر او ریخت‌شناسی، عامل تشخیص یک شهر از شهر دیگر است و همین عامل تشخیص و هویت شهر را نشان می‌دهد. هویت کالبدی به معنای صفات و ویژگی‌هایی است که ظاهر شهر را از شهرهای دیگر متمایز می‌کند این صفات باید به گونه‌ای باشند که جسم شهر، در عین تداوم زمانی، در حال تحول و تکامل نیز باشد و نهایتاً به پیدایش یک کل منجر شود (کربلایی نوری، ۱۳۸۵: ۳۷۳). لذا طراحان شهری باید در فضاهای شهری، المان‌هایی را استفاده کنند که سبب انتقال هویت شهری درازهان شود که به رضایتمندی شهروندان و بهبود کیفیت محیط شهری کمک می‌کند. از بیان مفاهیم هویت به شناختی کامل از المان‌های شهری و رابطه آن با هویت و طراحی شهری دست یابیم و ارزش‌ها و معیارهای طراحی آنها را مورد بازکاوی قرار دهیم و سپس به کارکردهای مهم المان‌های شهری دست می‌یابیم (Collective Memory). مبحث المان شهری در کنار رفع نیازهای مادی گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از فضاهای شهری؛ به بعد زیباشناسانه آن نیز باید بپردازد و این زیبایی بیش از هر چیز حاصل هماهنگی، وحدت و تنوع، تکرار شوندگی و انعطاف‌پذیری عناصر دخیل در طراحی شهری است (سلطانی و همکاران، ۲۴: ۱۳۹۲).

عناصر زیبای شهری در سطح شهر امری اجتناب‌ناپذیر است. المان زیبایی که نه تنها به کیفیت فضایی شهر می‌افزاید، بلکه موجب ارتقای فرهنگ جامعه نیز می‌شود. در راستای دستیابی به چنین شهری، لازم است تا المان‌های شهری از منظر زیبایی‌شناسی و هویت‌بخشی بررسی شوند و در صورتی که المان‌ها چنین ویژگی‌هایی را دارا نیستند در جهت بهبود آنها اقداماتی صورت گیرد (امین زاده، ۱۳۸۹). با این وجود توجه صرف به ضرورت‌ها و الزامات زندگی در شهرهایی مانند اردبیل، موجب شکل‌گیری این فضاها، فارغ از ابعاد کیفی، زیبایی‌شناختی و انسانی شده است. این عامل سبب از بین رفتن بُعد انسانی و حضورپذیری کمتر شهروندان در این فضاها گردد که موجب کاهش تعلق مکانی و هویت و همچنین تعاملات میان انسان و محیط می‌باشد. در این راستا هدف پژوهش حاضر بررسی نقش هنر عمومی در ارتقاء هویت فضاهای شهری از دیدگاه بانوان در شهر اردبیل می‌باشد که سوالاتی بدین شرح مطرح می‌شود:

سوال اول: آیا هنر عمومی می‌تواند با حضور خود در فضای شهری، به تحکیم هویت بومی - محلی و افزایش روابط اجتماعی کمک کند؟

سوال دوم: نقش هنر عمومی در بهبود کیفیت فضاهای شهر چیست؟

• مبانی نظری

ظهور هنر در فضای عمومی

امروزه به دنبال تغییراتی که در زندگی و تغییرات اجتماعی که به وجود آمده در مفهوم هنر عمومی نیز احساس می‌گردد. این هنر پیشرفت کرده و عملکردهایش نیز تغییر یافته است (Remesar,2001). با تفکر در هنر عمومی و فضای شهری ناگزیر ذهن به سمت این سوال هدایت می‌شود که چگونه هنر عمومی در فضای شهری یا هر فضای عمومی دیگر پدید آمده است. در این راستا چون هنر عمومی برای ساکنان و در فضای عمومی قرار گرفته است. حتماً به این معنی نخواهد بود که همه هنرهای موجود در فضای عمومی را بتوان هنر عمومی تلقی کرد. هر چند برای انتخاب معیارهای قاطع در این زمینه به طور عملی غیرممکن می‌باشد. به اعتقاد گویلیو کارلو آراگان^۱ در این زمینه دیدگاه هنرمند و حتی بیننده اثر هنری کافی است تا مشخص شود که این اثر هنری نامیده می‌شود یا خیر. بر همین اساس مطرح می‌کند که یک شیء در یک زمان هم می‌تواند اثری هنری نامیده شود و هم نه.

هنر عمومی و فضاهای شهری

مراد از عمومی بودن این فضاها، حضور افراد از اقشار و سنین مختلف، و جریان داشتن فعالیت‌های متنوع اجتماعی و خدماتی در آنهاست. بنابراین فضای عمومی شهری، فضای باز قابل حضور برای گروه‌های مختلف اجتماعی است که پویایی و کارایی آن نیازمند تعاملات اجتماعی و برخورد‌های متنوع است (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۶) در این میان، عناصر هنری و گرافیکی مستقر در فضای شهری می‌تواند مردم را جذب نموده و با حضور شهروندان، اجتماع را در فضا بسازد و سرزندگی و هویت محلی فضاهای شهری را تضمین نماید. اهمیت عناصر هنری و گرافیکی به‌ویژه هنگامی که در فضاهای شهری و در معرض مخاطبان فراگیرتری قرار می‌گیرد، به‌گونه‌ای است که مرز سنتی بین مخاطب و اثر هنری را برداشته و آنها را درهم می‌آمیزد. آمیزش آثار گرافیک

جدول ۱: مؤلفه‌های هویت کالبدی المان‌های شهری

مؤلفه	توضیحات
تاریخی بودن	پیوند با تاریخ گذشته
بومی بودن (زمینه گرایی)	ارتباط با جغرافیا و فرهنگ خاص
تمایز بودن	داشتن خوانایی و امکان تشخیص از بافت شهری پیرامون
پذیرا بودن	تنوع فعالیتها، تسهیلات جانبی و امکان دسترسی و بهره‌برداری از فضای شهری پیرامون
طراحی، فرم و معماری	خاص بودن از نظر سبک معماری و داشتن فرم خاص
محسوریت فضایی	اندازه و مقیاس انسانی، ارتفاع، تناسب اندازه‌ها
نما	برخورداری از مصالح، رنگ و بدنه بافت مناسب

منبع: مستخرج از مبانی نظری پژوهش

• پیشینه تحقیق

عمومی (نمونه موردی پیاده راه تربیت تبریز) به بررسی چگونگی افزایش هویت و سرزندگی در فضای عمومی بلاخص در پیاده راه‌ها می‌پردازد. رحیمیون در مقاله‌ای تحت عنوان "هویت بخشی به شهر از طریق بهره‌گیری از عناصر طبیعی (نمونه موردی شهر همدان)، تأثیر عوامل طبیعی موجود در شهرها را در هویت بخشی به آنها مورد بررسی قرار داده است (رحیمیون، ۱۳۹۰). نوفل، کلبادی و پورجعفر در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی و ارزیابی شاخص‌های مؤثر در هویت شهری" ضمن بیان ماهیت چند وجهی هویت شهر، به اخذ یک رویکرد سیستمی و همه جانبه‌نگر که به بیان شاخص‌های مؤثر بر هویت محله جلفای اصفهان در ابعاد گوناگون زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی - فضایی می‌پردازد، اشاره می‌کند (نوفل، کلبادی و پورجعفر، ۱۳۸۸). در زمینه هویت شهری و تأثیر عوامل مختلف بر آن کتب، مقالات و طرح‌های پژوهشی متعددی انجام شده است ولی به طور خاص به هویت بخشی و اصلاح آن در فضاهای عمومی از طریق هنر عمومی و کیفیت فضای شهری پرداخته نشده است، که وجه تمایز این پژوهش با تحقیقات پیشین می‌باشد همچنین در این پژوهش به استفاده از آزمون‌های آماری و مشاهدات عینی از المان‌های محلی در اردبیل پرداخته شده است که به عنوان نوآوری پژوهش می‌باشد.

۲- روش انجام تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی بوده و از حیث روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری داده‌های مرتبط با تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و همچنین مطالعات میدانی شامل بررسی اثر هنر عمومی در فضاهای شهری بر هویت بخشی و کیفیت فضا از دیدگاه بانوان شهر اردبیل و استفاده از ابزار پرسش‌نامه می‌باشد. برای تایید روایی پرسشنامه با توجه به اینکه تحقیقات اندکی در این زمینه انجام گرفته است از نظر اساتید و متخصصان امر و جهت بررسی میزان پایایی پرسشنامه از آقای کرونباخ استفاده شد ضریب کلی آلفا (۰/۹۰۶) در جدول (۲) آورده شده است که نشان از پایایی بالای پرسشنامه می‌باشد. جامعه آماری بانوان (متخصص و غیر متخصص) را شامل می‌شود. برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران بهره گرفته شده که تعداد ۱۸۵ نمونه برآورد گردیده و به روش تصادفی ساده در بین جامعه آماری توزیع و تکمیل گردید. لازم

اگرچه درحیطه مطالعه تطبیقی تأثیر هنر عمومی بر هویت فضای شهری در شهر اردبیل، پژوهش صورت نگرفته است، اما در حوزه هنرهای عمومی، پژوهش‌های معدودی منتشر شده است که در ادامه به مهمترین نمونه‌ها اشاره می‌شود. از معدود نوشتارهای قبل از قرن بیستم درباره استفاده هنر در فضای شهری، کتاب کامیلوزیته «ساخت شهر براساس مبانی هنری» است. نکته مهم در این کتاب، توجه زیته به خالی شدن شهرها از اصول هنری در اثر شهرسازی مدرن است که در فضاهای خالی از تعاملات اجتماعی آن، جایی برای اصول هنری وجود ندارد (زیته، ۱۳۸۵). فضاهای شهری قدمتی دیرینه در تاریخ شهرسازی و معماری داشته و در ادوار مختلف به اشکال گوناگون در شهرها حضور یافته و سبب شکل‌گیری بافت شهری در پیرامون و یا بر محور خود گردیده اند. اما پس از قرن ۱۹ و پس از حضور اتومبیل در عرصه شهرها، فضاهای عمومی به یکباره عمده کارکرد گذشته خویش را از دست داده و چالش‌ها و مفاهیم جدیدی مطرح گردیدند. (دکتر محمد نقی زاده، ۱۳۸۶)، در کتاب «ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی» بیان می‌کند که امروزه شهرهای این مرز و بوم کهن با مسائل و مشکلات بسیاری همچون آشفته‌گی‌های بصری، سیمای ناموزون، عدم برخورداری از فضاهای شهری متناسب با فرهنگ و هویت ملی و در یک کلام با بحران هویت مواجه‌اند. در کتاب مکانهای عمومی، فضاهای شهری توسط متیو کرمونا، تیم هیت، تنراک و استیون تیسدل به بازشناسی مولفه‌های مکان‌های عمومی پرداخته شده است و از شش وجه مهم مولفه‌ها را جهت کیفیت محیطی در زندگی شهری بیان می‌کند، مقاله ای با عنوان " جایگاه گرافیک محیطی در هویت بصری شهر" به نگارش (مهدی میرزایی نسب فهادان، ۱۳۹۲)، آمده است که در آن سعی شده است تا با بررسی تعاریف مرتبط با هویت شهری و نقش طراحی شهری در ایجاد هویت شهر به جایگاه و اهمیت گرافیک محیطی در ارتقا بخشیدن به هویت بصری شهر پرداخته شود. محمد آتشینبار در مقاله‌ای با عنوان تداوم هویت در منظر شهری، به تشریح تعاریف هویت و شهر ضمن پرداختن به نظریه هویت منظر شهری و کمی نمودن هویت به عنوان یک امر کیفی با تحلیل ابعاد مختلف این دانش، پرداخته است. در مقاله ای با عنوان افزایش سرزندگی و هویت بخشی در فضاهای

معرفی آثار تاریخی و محلی شهر نقش تعیین کننده‌ای دارد که با هزینه‌ای بسیار اندک می‌توان از این هنر به نحو مطلوب استفاده کرد و شهر را باارزش‌تر و پراهمیت‌تر به شهروندان و گردشگران نشان داد. محور توسعه اردبیل صنعت توریسم و کشاورزی است که باید این دو محوریت هم به شهروندان هم به مسافران معرفی شود. با بیان اینکه در شهرها و استان‌های دیگر از محصولات تولیدی کشاورزی آن استان به عنوان نماد شهری استفاده شده است. می‌توان تصریح کرد وقتی محوریت توسعه استان کشاورزی است می‌توان برای معرفی کیفیت بالای محصولات کشاورزی نمادهای ترکیبی از این محصولات را در معابر مورد استفاده قرار داد. یکی از نمادهای شهر اردبیل نشان میدان مادر است چون این نشان تندیس شخصیت خاصی نیست بلکه نشان از مهر مادری است که می‌تواند به عنوان نماد معرفی شود. هرچند تعداد نشانه‌های موجود در میدان و معابر شهر اردبیل کم است اما نباید ادعایی در مورد آنها داشت (جمالی و طالبی، ۱۳۹۳:۹).

تندیس شاه اسماعیل صفوی: باتوجه به اینکه شاه اسماعیل در اردبیل حکومت می‌کرده است وجود نماد شاه اسماعیل می‌تواند هویت تاریخی اردبیل را احیا کند که نشان از قدرت پادشاهان، ویژگی‌های شخصیتی اسطوره‌ها و شخصیت‌های علمی و فرهنگی می‌باشد.

شکل ۲: تندیس شاه اسماعیل صفوی

و هم چنین شهردار اردبیل یکی از نمادهای شهر اردبیل را میدان جانبازان برشمرد.

تندیس عروج میدان جانبازان: تداعی اصالت‌های ملی و محلی از فرهنگ پیشین یک کشور یا منطقه.

شکل ۳: تندیس عروج میدان جانبازان

تندیس شهید خلبان غفور جدی: تداعی ایثار و فداکاری نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران

به ذکر است که سوالات از طریق طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفته‌اند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و برای آمار استنباطی که در آن روابط میان متغیرها براساس هدف پژوهش بررسی می‌شود (از آزمون t تک نمونه ای) استفاده شده است.

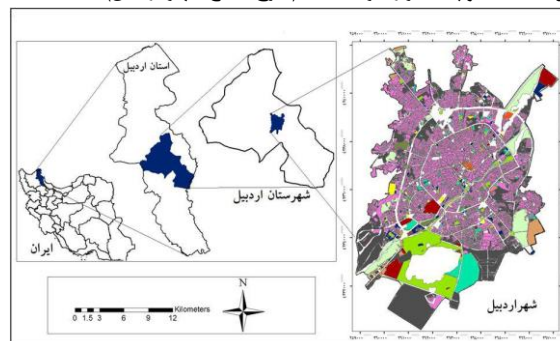
جدول ۲: میزان آلفای کرونباخ متغیرها

تعداد گویه	میزان آلفای کرونباخ
۱۱	۰/۹۰۶

منبع: مستخرج از یافته‌های پژوهش

• معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر اردبیل در موقعیت جغرافیایی ۱۵° و ۳۸° عرض شمالی و ۱۷' و ۴۸° طول جغرافیایی واقع شده است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۴۵ متر می‌باشد (شکل ۱). این شهر در قسمت شمال دشت اردبیل و در مسیر رودخانه بالقوچای قرار گرفته است (طرح جامع شهر اردبیل).

شکل ۱: موقعیت استان و شهرستان اردبیل در تقسیمات جغرافیایی ایران

• بررسی المان‌های شهری در اردبیل

احداث نمادهای شهری می‌تواند در معرفی اردبیل به گردشگران داخلی و خارجی نقش محور داشته باشد اما بی‌توجهی به گرافیک شهری، اردبیل را به شهر سردیس‌ها و تندیس‌ها تبدیل کرده است. اگر می‌خواهیم صنعت گردشگری اردبیل را رونق بخشیم نماد شهری در این مقوله می‌تواند نقش پررنگی ایفا کند تا مسافران و گردشگران با دیدن آنها و ماندگاری آن در خاطرات خود، سفرهای بعدی برای اردبیل را برنامه ریزی کنند. یکی از لزومات مدیریت شهری توجه به هنر گرافیک شهری می‌باشد که با استفاده از ظرفیت‌های شهر و با نصب المان‌ها در پارک‌ها و میدانی شهری در معرفی شهر و ایجاد هویت شهری در اذهان مهمانان کمک شایانی کرد و همچنین با نصب نمادهای شهری جذاب باعث زیباسازی شهر و ایجاد نشاط و سرزندگی اجتماعی در بین شهروندان، و مسافران و گردشگران بر جای گذاشته و باعث افزایش درآمد جامعه از طریق صنعت توریسم گردید. اردبیل که بیش از سه دهه از مرکز استان شدن آن می‌گذرد از تاریخ و فرهنگ غنی برخوردار است همچنان از داشتن نماد شهری محروم بوده و هیچ نشانه و سمبلی از این فرهنگ و تاریخ در معابر و میدانی شهر دیده نمی‌شود و این درحالی است که در سال‌های گذشته نصب تندیس و سردیس در اماکن و معابر شهری شتاب تصاعدی داشته که این امر نه تنها در معرفی شهر نتیجه مورد نظر را نداشته بلکه حتی به آشتنگی بصری در شهر هم افزوده است. نمادهای شهری و هنرهای عمومی با کار رفته در شهر در

شکل ۵: تندیس میدان یحوی و مؤذن زاده اردبیلی

البته در این المان سازی آنچه که ضرورت دارد برقراری فضای با نشاط برای حضور مردم و شکل دهی یک المان و نماد برگرفته از تاریخ، فرهنگ و هویت این منطقه است که به عنوان ضرورت این پژوهش نیز محسوب می گردد. در بسیاری از کشورها میادین مشخص مانند میدان فرش شکل می گیرد تا فعالان این هنر-صنعت در آن حاضر شده و حتی کسب درآمد کنند ما در شهر اردبیل به میادینی نیاز داریم تا درکنار حفظ هویت و تاریخ و قدمت اردبیل، مردم با حضور در آن فضاها احساس رضایت و نشاط کرده و باعث رونق گردشگری و افزایش حس تعلق افراد و همچنین افزایش تبادلات اجتماعی در فضاهای عمومی شهری گردد.

شکل ۴: تندیس شهید خلبان غفور جدی

سردیس و تندیس: مرحوم مؤذن زاده اردبیلی و تاج الشعراء یحوی: از بزرگان اهل ادب و هنر اردبیل

۳- نتایج

در پژوهش حاضر اطلاعات جمع آوری شده در دو مرحله توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته های توصیفی

یافته های توصیفی در تحقیق حاضر شامل اطلاعات آماری مربوط به مشخصات پاسخگویان اعم از (سن، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی) می باشد. ویژگی های شخصی پاسخگویان در جدول (۳) و شکل (۶-۸) آورده شده است. براساس جدول (۳) در رابطه با متغیر سن، نشان می دهد که بیشتر پاسخگویان مربوط به گروه سنی ۳۰-۳۵ با درصد (۵۴/۶) درصد بوده اند. براساس نتایج حاصل از پرسشنامه در رابطه با متغیر سطح تحصیلات پاسخگویان که در جدول (۳) نشان داده شده است، بیشترین میزان فراوانی و درصد تحصیلات در بین پاسخگویان مربوط به دیپلم و فوق دیپلم می باشد. و همچنین براساس رشته تحصیلی ۸۳ نفر (۴۴/۹) از پرسش شوندگان رشته معماری و هنر و ۱۰۲ نفر (۵۵/۱) نیز رشته غیر هنر و معماری بوده اند.

جدول (۳): مشخصات پاسخگویان جامعه نمونه مورد مطالعه

متغیرها	وضعیت	فراوانی	درصد
سن	۲۰-۲۴	۳۲	۱۷/۳
	۲۵-۲۹	۵۲	۲۸/۱
	۳۰-۳۵	۱۰۱	۵۴/۶
کل	کل	۱۸۵	۱۰۰

شکل ۶: نمودار جامعه نمونه مورد بررسی به تفکیک سن

<p>رشته</p>	۴۹/۹	۸۳	معماری و هنر	رشته
	۵۵/۱	۱۰۲	غیرمعماری و هنر (سایر)	
	۱۰۰	۱۸۵	کل	
<p>تحصیلات</p>	۲۹/۷	۵۵	دیپلم	تحصیلات
	۳۰/۳	۵۶	فوق دیپلم	
	۱۶/۲	۳۰	لیسانس	
	۲۳/۸	۴۴	ارشد و بالاتر	
	۱۰۰	۱۸۵	کل	

شکل ۷: نمودار جامعه نمونه مورد بررسی به تفکیک رشته تحصیلی

شکل ۸: نمودار جامعه نمونه مورد بررسی به تفکیک تحصیلات

نتایج مستخرج از پرسشنامه (۱۴۰۱)

یافته‌های استنباطی تحقیق

- سوال اول: آیا هنر عمومی می‌تواند با حضور خود در فضای شهری، به تحکیم هویت بومی- محلی و افزایش روابط اجتماعی کمک کند؟

در تحقیق حاضر برای بررسی میزان تاثیر هنر عمومی بر هویت بخشی و کیفیت فضای شهر اردبیل با توجه به مقیاس داده‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. برای سنجش میزان هویت بخشی و کیفیت هنر عمومی در فضای شهری از دیدگاه بانوان، طیف پنجگانه لیکرت مورد استفاده قرار گرفته است.

شکل ۹: نمونه تصاویر از المان‌های فرهنگی - محلی در شهر اردبیل (منبع: نگارنده)

با میانگین ۳/۹۶ براساس نتایج آزمون درصد متوسط به بالایی را دارد. که با دیدن این مجسمه‌ها و تندیس در فضای شهری بانوان نشاط بهتری در این مکان‌ها دارند. براساس میانگین آزمون نیز همانطور که در نمودار مشاهده می‌شود بیشترین درصد میانگین به مجسمه‌های مشاهیر مربوط می‌باشد.

براساس نتایج مستخرج از پرسشنامه در پاسخ به سوال پژوهش می‌توان گفت که به منظور بدست آوردن میزان تاثیر هنر عمومی در فضای شهری بر هویت بخشی فضای شهر اردبیل از آزمون آماری (T تک نمونه‌ای) استفاده شده است. که شامل ۸ گویه مربوط به مجسمه‌های مشاهیر، و تندیس های فرهنگی - محلی می‌باشد. از میان سوالات میانگین سوالات مربوط به مجسمه‌های مشاهیر با ۴/۱۶ درصد بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده است و تندیس‌های فرهنگی - محلی نیز

جدول ۴: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در میزان تاثیر هنر فرهنگی - محلی بر هویت بخشی شهر اردبیل

معیار	زیر معیار	آمار توصیفی		آمار تحلیلی						
		میانگین	انحراف معیار	ارزش تست ۳ -						
				فاصله اطمینان ۹۵٪	کران بالا	کران پایین	معنی داری	درجه آزادی	تعداد	اختلاف میانگین
هنرهای ایستا	لذت از دیدن تندیس و مجسمه در شهر	۳/۹۵	۱/۱۰۶	۰/۷۹۴	۰/۷۹۴	۰/۰۰۰	۱۸۱	۱۱/۶۵	۰/۹۵۶	۱/۱۰۶
	نشاط ایجاد شده از دیدن مجسمه و تندیس	۴/۲۷	۰/۹۲۲	۱/۱۳	۱/۱۳	۰/۰۰۰	۱۸۴	۱۸/۷۳	۱/۲۷	۰/۹۲۲
	تمایل به ایجاد چنین آثاری	۴/۲۷	۰/۹۰۸	۱/۱۴	۱/۱۴	۰/۰۰۰	۱۸۲	۱۸/۹۵	۱/۲۷	۰/۹۰۸
	میانگین	۴/۱۶	-	-	-	۰/۰۰۰	-	-	-	-
هنر فرهنگی - محلی	لذت از دیدن تندیس و مجسمه در شهر (فرهنگی - محلی)	۴/۲۴	۰/۹۳۴	۱/۱۱	۱/۱۱	۰/۰۰۰	۱۸۴	۱۸/۱۸	۱/۲۴	۰/۹۳۴
	نشاط ایجاد شده از دیدن مجسمه و تندیس (فرهنگی - محلی)	۳/۸۶	۱/۱۸	۰/۶۸	۰/۶۸	۰/۰۰۰	۱۷۴	۹/۷۲	۰/۸۶	۱/۱۸
	تمایل به ایجاد چنین آثاری (فرهنگی - محلی)	۳/۷۹	۱/۱۹۴	۰/۶۱	۰/۶۱	۰/۰۰۰	۱۷۹	۸/۹۲	۰/۷۹	۱/۱۹۴
	میانگین	۳/۹۶	-	-	-	۰/۰۰۰	-	-	-	-

نتایج: مستخرج از پرسشنامه پژوهش (۱۴۰۱)

شهر بسیار زیاد است که با میانگین (۴/۱۶) براساس آزمون جزء بالاترین امتیازها در گویه‌های هنرهای عمومی می‌باشد. که نشان دهنده میزان استفاده از هویت محلی در فضای شهری می‌باشد. به دلیل قرار گرفتن نمادهای شهری بر پایه تاریخ، فرهنگ، آداب و رسوم و زمینه‌ها، المان‌ها در شهر بیانگر هویت محلی و بومی شهر هستند. نشانه‌ها و المان‌های شهری در زندگی روزمره افراد نقش مهمی ایفا می‌کنند و با

منظور از هنرهای ایستا مجسمه‌ها و تندیس‌ها هستند. برای اینکه این مجسمه‌ها هویت داشته باشند باید از فرهنگ بومی - محلی منطقه استفاده گردد که در شهر اردبیل نمونه‌ای چند از این مجسمه‌ها در داخل شهر مشاهده می‌شود از قبیل (مجسمه یحیی، موزن‌زاده، شاه اسماعیل، شیخ صفی و همچنین مجسمه‌های نوروزی) براساس نظر بانوان شهر اردبیل تمایل به ایجاد چنین هنرهایی در فضاهای عمومی

نسبت به یک مکان می‌گردد. ۹) کاراکتر ویژه و متفاوتی به توسعه‌های بخش عمومی و خصوصی شهر می‌بخشد (Ozsoy & Bayram, 2007, 10).

- خلق حس تمایز محلی یا منطقه‌ای

- آثاری که با معماری و طراحی شهری ترکیب می‌شوند هویت و شخصیت را به محیط اعطا کرده و حس تعلق مکانی را به وجود می‌آورند. و به افراد اجازه لذت بردن از محیط طبیعی و مصنوعی را می‌دهند.

- بهبود فرهنگ جامعه

آثار هنری که با مشارکت مردم محلی و در ارتباط با هویت بومی منطقه طراحی و ایجاد می‌شوند، نوعی حس تعلق مکانی و هویت اجتماعی را در فرد به وجود می‌آورند که نتیجه آن وحدت اجتماعی خواهد بود. هنرمندانی که از فرهنگ‌های متنوع در خلق آثار خود استفاده می‌کنند نوعی تنوع فرهنگی را به وجود آورده و آن را تقویت می‌کنند.

- کمک به تقویت اقتصاد محلی

مدیران با نصب و ایجاد آثار هنری جذاب و زیبا در فضای شهری می‌توانند باعث تجمع افراد در فضاهای عمومی شوند. که این امر در رونق فعالیت اقتصادی آن منطقه موثر واقع شود. براساس تحقیقات پیشین رابطه معناداری بین تولیدات صنعتی، عوامل فرهنگی و اقتصادی وجود دارد. که در این زمینه هنرهای مردمی به عنوان نمونه می‌باشد که به احیای فضاهای تجاری و تقویت حضور مردم در فضاهای عمومی و مکان‌های دلپذیر شده و همچنین برای خالق اثر هنری، طراح و هنرمند، می‌تواند اشتغالی داشته باشد. از جمله مزایای دیگر اقتصادی که می‌تواند باعث رونق شهر شود و مردم زیادی را به خود جلب کند تشکیل فستیوال‌ها و کارناوال‌ها در محیط‌های شهری است. در نتیجه می‌توان گفت که هنر شهری، ابزاری برای ارتقای کیفیت محیط است که نسبت به دیگر مداخلات شهری، هزینه آن کمتر و نمود سریعتری دارد.

- ارتقای خلاقیت

از جمله ابزارهای قدرتمند فرهنگی که دید ساکنان نسبت به شهر و دنیای اطراف خود تغییر می‌دهد هنر می‌باشد. در این راستا برای ارتقای کیفیت محیط شهری باید از پتانسیلی که هنر دارد به نحو احسن استفاده گردد.

وجود خود در محیط شهری ضمن بیان معنای خود به بیان هویت یک شهر می‌پردازد و چون به دفعات در طول یک زمان طولانی در اذهان تکرار می‌شود از این رو این نشانه خود را در ذهن انسان تثبیت می‌کند. کوپن لینچ محیط شهر را وسیله‌ای ارتباطی می‌داند که هم نمادهای صریح و هم نمادهای ضمنی را در بر دارد. وی برقراری ارتباط میان شهروندان و شهر را جزیی از معنا دانسته و آن را خوانایی می‌نامد. بدین معنی که ساکنین یک سکونتگاه تا چه میزان قادر به برقراری ارتباط صحیح با یکدیگر از راه عناصر کالبدی نمادین هستند. نمادگرایی و توجه به معانی در شهر از دیدگاه وی تا آن اندازه حائز اهمیت است که به یکی از ارزش‌های شکل شهر تبدیل می‌شود: «شهر باید نمایانگر جامعه و ماهیت جامعه بوده و آن را تقویت کند». عناصر مهم این هدف عبارتند از: نمادگرایی، معنای فرهنگی، غنای تاریخی و شکل‌های سنتی. در مورد استفاده از نشانه‌ها و نمادها در شهر باید دقت شود که یک طرف نماد، تعبیر مردم است. در واقع پیچیدگی معنای محیط در این است که معنای نمادین محیط تنها به کیفیت کالبدی آن بستگی ندارد این معانی به عوامل دیگری نیز وابسته هستند که مهمترین آن‌ها می‌توان به افراد بهره‌بردار و فعالیت‌هایی که در محیط انجام می‌شود اشاره کرد. از این رو نمادها و المان‌های شهری و عناصر شاخص از جمله بناها و عوامل مهم در طراحی معماری و طراحی شهری محسوب می‌شوند، که علاوه بر بازگو کردن ویژگی‌های هر شهر تاثیر مهمی در نحوه برخورد و تعاملات شهروندان بایکدیگر و محیط شهری را دارند. نمادهای مختلف در مناطق مختلف دارای معانی متفاوتی می‌باشد که قبل از طراحی هر نمادی، طراح باید ویژگی‌های نمادین و هویتی آن منطقه را شناخته و براساس آن طراحی کند.

سوال دوم: نقش هنر عمومی در بهبود کیفیت فضاهای شهر چیست؟

اُرسوی عوامل موثر هنر در فضای شهری را به شرح ذیل بیان می‌کند: ۱) باعث اصلاح محیط زیست می‌شود. ۲) موجب آفرینش فضاهایی راحت و آرام برای شهروندان شده و به مکان روح و معنایی تازه می‌دهد. ۳) تعاملات اجتماعی را افزایش می‌دهد. ۴) باعث افزایش کیفیت محیط و سرزندگی افراد می‌شود. ۵) با توجه به حس تعلق که شهروندان به شهر می‌گیرند موجب کاهش وندالیسم می‌شود. ۶) موجب افزایش توریسم در شهر می‌شود. ۷) باعث افزایش ارزش و احترام مردم

جدول ۵: نتایج آزمون آتک نمونه‌ای در میزان تاثیر هنر بر کیفیت فضای شهر اردبیل

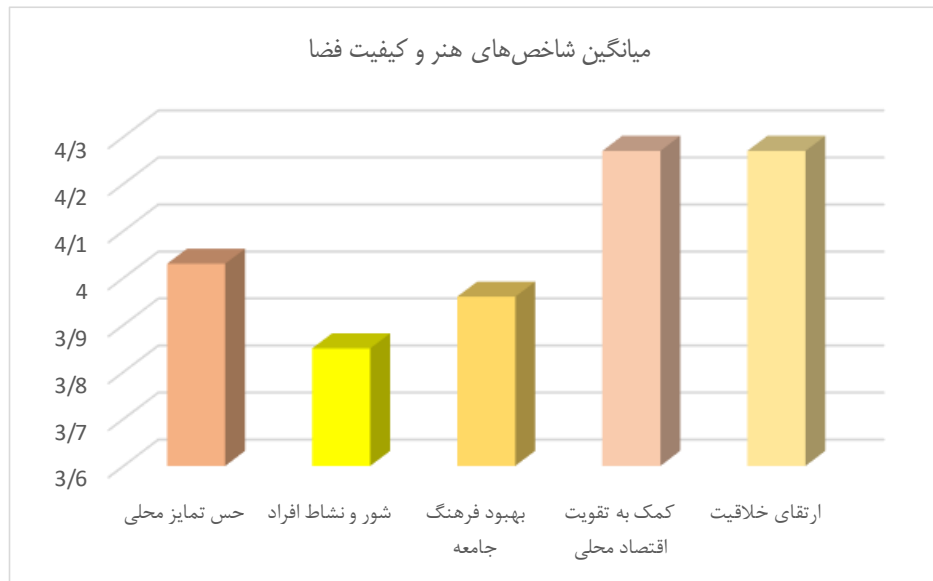
معیار	زیر معیار	آمار توصیفی					
		میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	مقدار آزادی	درجه آزادی	معنی داری
هنرو کیفیت فضا	حس تمایز محلی	۴/۰۳	۱/۰۳	۱/۰۳	۱۳/۵۴	۱۸۴	۰/۰۰۰
	شور و نشاط افراد	۳/۸۵	۱/۱۵	۰/۸۵	۱۰/۱۴	۱۸۴	۰/۰۰۰
	بهبود فرهنگ جامعه	۳/۹۶	۱/۱۰	۰/۹۶	۱۱/۸۴	۱۸۴	۰/۰۰۰
	کمک به تقویت اقتصاد محلی	۴/۲۷	۰/۹۲۲	۱/۲۷	۱۸/۷۳	۱۸۴	۰/۰۰۰
	ارتقای خلاقیت	۴/۲۷	۰/۹۱۰	۱/۲۷	۱۸/۹۷	۱۸۴	۰/۰۰۰

نتایج: مستخرج از پژوهش

افراد، ۳/۸۵، بهبود فرهنگ جامعه، ۳/۹۶، (کمک به تقویت اقتصاد محلی، ۴/۲۷، و متغیر(ارتقای خلاقیت، ۴/۲۷) می باشد.

در پاسخ به سوال دوم پژوهش می‌توان گفت که به میزان تاثیر هنر عمومی بر کیفیت فضای شهری از نظر بانوان در ۵ گویه پرداخته شده است که نتایج نشان می‌دهد میانگین متغیرها بیشتر از حد متوسط (۳) می‌باشد که میانگین متغیر(حس تمایز محلی، ۴/۰۳)، (شور و نشاط در

شکل ۱۰: میانگین کل شاخص‌های هنر و کیفیت فضای شهر (منبع: مستخرج از یافته‌های پژوهش)

محلی پویا می‌کنند. فضاهای شهری عرصه‌هایی هستند که زندگی جمعی در آنها جریان دارد. فعالیت و حضور در این فضاها ضمن فراهم آوردن عرصه‌ای برای تعامل افراد، در سرزندگی و سلامت استفاده‌کنندگان موثر است. نیاز به حضور در فضاهای عمومی برای همه گروه‌ها فارغ از جنسیت، سن، سطح درآمد، شغل و ... امری ضروری است. با تبدیل جامعه سنتی به مدرن، حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی پررنگ شده، اما فضاهای عمومی متناسب با این افزایش حضور طراحی نشده‌اند و زنان به طور مکرر در بهره‌برداری از فضاها و اماکن عمومی محدودیت‌ها و ناسازگاری‌هایی را تجربه می‌کنند. بدین ترتیب هنر عمومی که از قبیل؛ کارهای خارق‌العاده و شاهکارها، فعالیت‌های هنری و اجرای خیابانی، دیوارنگاری و... در فضای همگانی شهر دانست. که با استفاده از این هنرهای عمومی می‌توان میزان اجتماع پذیری بانوان را افزایش داد و باعث حضور در فضاهای عمومی گردید. استفاده از گونه‌های مختلف هنر در عرصه شهر تأثیرات گوناگونی در فضاهای شهری و شهروندان به جای می‌گذارد.

مایلس^۱ این چنین بیان می‌دارد:

۱) هنر عمومی به مکان شور و نشاط می‌بخشد. ۲) بستر ساز شکل‌گیری تعهد در کاربران مکان شده و آنها را با مکان درگیر می‌سازد. ۳) مدلی از کارهای تخیل‌انگیز ارائه می‌دهد. ۴) به باززنده‌سازی شهری یاری می‌رساند (Miles, 1994).

براساس نمودار مستخرج از پژوهش متغیرهای (ارتقای خلاقیت و کمک به تقویت اقتصاد محلی) بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. که از دیدگاه بانوان ایجاد هنرهای عمومی در شهر اردبیل موجب افزایش خلاقیت شهروندان و همچنین رونق اقتصاد محلی با جذب توریسم به شهر خواهد شد. بنابراین مدیران شهری با برنامه‌ریزی و طراحی مناسب اماکن‌های شهری براساس تاریخ و فرهنگ همچنین براساس زیبایی بصری در شهر موجب افزایش کیفیت فضاهای شهری و کیفیت و سرزندگی شهروندان علی‌الخصوص بانوان شهر که نیمی از قشر جامعه هستند گردند. همچنین می‌توان گفت: از جمله ویژگی‌های هنر عمومی آن است که به محیط شهری نشاط و سرزندگی می‌بخشد. یکی از دلایلی که از هنر در عرصه‌ها و قلمروهای عمومی استفاده می‌شود وارد کردن هنر در زندگی شهری است و مخاطبان آن افرادی هستند که به دلایل گوناگون فرصتی برای وقت‌گذرانی، پرسه زنی در مکان‌های تخصصی هنری مانند موزه‌ها، گالری‌ها را ندارند. این آثار زندگی را برای مردم شهر جذاب و دلنشین می‌کند و ارزش‌ها و کیفیت‌های مکان/ زمان را ارتقاء می‌دهد. از دیگر سو، هنرهای عمومی بر فرهنگ مشترک و رویدادها و نشانه‌های فرهنگی مشترک که هویت‌های اجتماعی را می‌سازد تأکید دارد، به زندگی معنا می‌بخشد و کیفیت زندگی شهری را دگرگون می‌سازد. همچنین پروژه‌های هنری راهی است برای طراحی و ایجاد فضای عمومی؛ از این رو هنرهای عمومی بخشی جدایی‌ناپذیر از فرهنگ جوامع به شمار می‌آیند (Hall & Robertson, 2001). از آنجا که فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شکل می‌گیرند، هنرهایی که در عرصه‌ها و فضاهای عمومی پدید می‌آیند در توسعه و زیست‌پذیری فضای عمومی اهمیت دارند و فضاهای شهری را تبدیل به

¹ Miles

۴- نتیجه گیری

هنر عمومی هنری است که در فضای عمومی واقع شده و متعلق به گروه خاصی از افراد نمی باشد. از آنجا که « هنر » را به عنوان کنکاش شخصی فرد هنرمند و مظهر اراده فردی وی می شناسیم، شروطی برای هنر عمومی قائل می شویم، از جمله اینکه هنر عمومی باید عملکرد زیست محیطی - اجتماعی داشته باشد تا خلق اثر هنری صرفاً؛ در درجه نخست آفرینش هنری برای مردم باشد نه برای ستایش هنرمند یا سفارش دهنده. از طریق این آثار می توان هویت مکانی و فرهنگی حوزه جغرافیایی (شهر، کشور یا اقلیم) را محیا کرد و موجب تقویت مزیت منطقه جهت جذب گردشگران شد. شهرهای ما امروزه از نوعی بی هویتی رنج می برند که تلاش می کنند آن را با رویکردهای موزه ای جبران کنند، ایجاد محلات خاص یا ساختن بناها و استقرار مجسمه هایی خاص در این یا آن گوشه شهر، نشانه ای از این تلاش برای ایجاد دوباره هویت است. اما این تلاش ها به خودی خود نمی توانند به نتیجه ای برسند، زیرا بی آنکه کارایی حداقلی پیدا کنند باید با سیاست گذاری فضایی همراه باشد. امروزه شهرها به مکان هایی پر از شلوغی و ترافیک و هرج و مرج تبدیل شده اند. میدان ها، خیابان ها، گذرگاه ها و بیشتر فضاهای شهری، انباشته از هرج و مرج و عناصر مزاحم دیداری، شنیداری است که شهر و شهروندان را دچار نوعی آشفتگی روحی، روانی کرده اند. موضوعی که به راستی به عنوان یک معضل بزرگ در جامعه امروزی شناخته می شود، که طراحی مناسب فضاهای از سوی دیگر را می توان زمینه ساز بهبود شرایط آشفته ی شهر دانست. برای تحقق چنین هدفی باید نمادهای گذشته را شناخت و در حفظ و اعتلای آن ها کوشید و علاوه بر آن از عواملی چون اعتقادات، باورها، طبیعت و هنر بهره گرفت تا نمادهای ارزشمند و معنی داری را در شهرها پدید آورد. کیفیت های بصری برای شهروندان ایجاد تعلق خاطر نموده و موجب رونق و ارتقای ارزش مکان می شوند. نقش کلیدی و تاثیرگذار این پدیده در هویت و مطلوبیت یک مکان و جامعه، باعث شکل گیری تبعات سازنده آن در اقتصاد مکان و جذب توریست و طبقه خلاق از نقاط مختلف دنیا می شود. بدین ترتیب، کیفیت های بصری نه تنها منعکس کننده ارزش های فوق است، بلکه امروزه در عصر و عرصه جهانی شدن و رقابت شهرها، می تواند سمبل هویت ملی و منطقه ای بوده و جایگاه یک کشور را در سطح بین المللی تثبیت کند. دل بستگی شهروندان به شهرها تنها ویژگی های اقتصادی و جغرافیایی نیست بلکه هویت و زیبایی ها و کیفیت های بصری در این میان نقش مهمی ایفا می نمایند. و برای ایجاد چنین نقشی مدیران و طراحان شهری باید در طراحی شهرها و نمادهای شهری ویژگی های مختلف اقلیمی، هویتی، فرهنگی، اقتصادی، و اجتماعی ... را مورد توجه قرار دهند و برای ایجاد تفاوت شهرها و تقویت هویت مکانی علاوه بر ایجاد تمایز از طریق نمادها و المان های شهری نشانه ای از هویت بومی آن مکان را هم در عناصر شهری مدنظر قرار دهند. فضاهای شهری با ترکیبی مناسب و زیبا از المان ها و نشانه های شهری شاخص که در راستای بستر طبیعی و فرهنگی اجتماعی شهر عمل می نمایند، می توانند بازگوکننده مکانی سرزنده و خوانا و معنی دار برای ساکنین شهر و دیگران باشند. از نظر مفهومی بهتر است المان ها براساس فرهنگ، تاریخ، آداب و رسوم و شرایط اقتصادی و شغلی مردم همان منطقه طراحی شود تا هم نماد آن

شهر باشد و هم شهروندان بتوانند ارتباط بهتر و عمیق تری با آن برقرار کنند و هرچقدر که المان با فرهنگ مردم هماهنگ تر باشد تاثیر و جذب مخاطب آن بیشتر است. توجه به نشانه های شهری به عنوان یکی از ویژگی های شهر ایده آل دارای اهمیت است. نشانه های شهری به افزایش کیفیت های بصری در شهر کمک می کنند، به طوری که مردم می توانند از آن ها برای آدرس دهی یا فضایی برای ملاقات یکدیگر استفاده کنند. المان های شهری می توانند زمان و مکان برقراری ارتباطات اجتماعی و کلامی با یکدیگر را تضمین کنند. المان های شهری به عنوان نوعی نشانه، رخدادهای طبیعی و فرهنگی را باهم آمیخته و در اختیار شهروندان قرار می دهند تا به طور مداوم تماشاگر آن باشند. نمادهای شهری بیان خاصی از کیفیت های معماری هستند و منظوری از حس طراح را می رسانند که مفاهیمی در خود پنهان کرده اند و هر کس بر اساس ذهنیت خود با آن ارتباط برقرار می کند یا برعکس به مقابله با آن برمی آید. وجود المان های شهری زیبا و کارآمد با ارتقای سیمای شهری و نمایش جلوه های بصری دلنشین، روحیه شهروندان را تقویت و شهرها را شاداب تر خواهد کرد. المان های شهری تفکرات مردم را انعکاس می دهند و در خصوصیات طبیعی، تاریخی، اجتماعی - فرهنگی هر شهر ریشه دارند. این المان ها باید معناگرا، عملکردگرا، و زیبا بوده و در عین حال حس زیبایی را به مردم القاء کنند، در این صورت است که سبب هویت بخشی می شوند. براساس نتایج مستخرج از پژوهش به منظور بدست آوردن میزان تاثیر هنر عمومی در فضای شهری بر هویت بخشی فضای شهر اردبیل از آزمون آماری (T تک نمونه ای) استفاده شده است. که شامل ۶ گویه مربوط به مجسمه های مشاهیر، و تندیس های فرهنگی - محلی می باشد. از میان سوالات میانگین سوالات مربوط به مجسمه های مشاهیر با ۴/۱۶ درصد بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده است و تندیس های فرهنگی - محلی نیز با میانگین ۳/۹۶ براساس نتایج آزمون درصد متوسط به بالایی را دارد. که با دیدن این مجسمه ها و تندیس در فضای شهری بانوان نشاط بهتری در این مکان ها دارند. براساس میانگین آزمون نیز همانطور که در نمودار مشاهده می شود بیشترین درصد میانگین به مجسمه های مشاهیر مربوط می باشد. همچنین براساس یافته ها میزان تاثیر هنر عمومی بر کیفیت فضای شهری از نظر بانوان در ۵ گویه پرداخته شده است که نتایج نشان می دهد میانگین متغیرها بیشتر از حد متوسط (۳) می باشد که میانگین متغیر (حس تمایز محلی، ۴/۰۳)، (شور و نشاط در افراد، ۳/۸۵)، (بهبود فرهنگ جامعه، ۳/۹۶)، (کمک به تقویت اقتصاد محلی، ۴/۲۷) و متغیر (ارتقای خلاقیت، ۴/۲۷) می باشد. متغیرهای ارتقای خلاقیت و کمک به تقویت اقتصاد محلی) بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده اند. که از دیدگاه بانوان ایجاد هنرهای عمومی در شهر اردبیل موجب افزایش خلاقیت شهروندان و همچنین رونق اقتصاد محلی با جذب توریسم به شهر خواهد شد. بنابراین مدیران شهری با برنامه ریزی و طراحی مناسب المان های شهری براساس تاریخ و فرهنگ همچنین براساس زیبایی بصری در شهر موجب افزایش کیفیت فضاهای شهری و کیفیت و سرزندگی شهروندان علی الخصوص بانوان شهر که نیمی از قشر جامعه هستند گردند.

دهه از مرکز استان شدن آن می‌گذرد از تاریخ و فرهنگ غنی برخوردار است همچنان از داشتن نماد شهری محروم بوده و هیچ نشانه و سمبلی از این فرهنگ و تاریخ در معابر و میادین شهر دیده نمی‌شود و این درحالی است که در سال‌های گذشته نصب تندیس و سردیس در اماکن و معابر شهری شتاب تصاعدی داشته که این امر نه تنها در معرفی شهر نتیجه مورد نظر را نداشته بلکه حتی به آشفته‌گی بصری در شهر هم افزوده است.

در شهر اردبیل المان‌های شهری و هنر عمومی فقط به تعدادی اندک مجسمه مشاهیر و نمونه‌ای چند دیوارنگاری مشاهده می‌شود. براساس نتایج پژوهش تمایل بانوان به ایجاد انواع هنر عمومی در تمام منطقه شهر احساس می‌گردد. شهر اردبیل دارای پتانسیل‌های بسیار زیادی جهت ایجاد چنین هنرهایی می‌باشد که متأسفانه مدیران و برنامه‌ریزان شهرداری و ارگان‌های مربوطه توجه چندانی به هویت بخشی و کیفیت فضای شهری را ندارند. و این یک معضل اجتماعی مخصوصاً برای نیمی از قشر جامعه که بانوان هستند می‌باشد. اردبیل که بیش از سه

منابع:

- الکساندر، کریستوفر. (۱۳۸۷)، (زبان الگو: (جلد اول) شهر، ترجمه: رضا کربلایی نوری، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ اول.
- امین‌زاده، بهناز، (۱۳۸۹) ارزیابی زیبایی و هویت مکان، مجله هویت شهر، شماره هفت، صفحات ۱۴ - ۳.
- آتشینبار، محمد. تداوم هویت در منظر شهری، باغ نظر، شماره دوازده، سال ششم، پاییز و زمستان ۱۳۸۸
- بذرگر، محمدرضا، (۱۳۸۳) بازشناسی هویت شهری، مجموعه مقالات همایش مسائل شهرسازی ایران، جلد اول: ساخت شهری، شیراز، دانشگاه شیراز.
- رحیمیون، علی اصغر، (۱۳۹۰) هویت بخشی به شهر از طریق بهره‌گیری از عناصر طبیعی، نشریه هویت شهر، شماره نهم، سال پنجم، صفحات ۹۳-۱۰۴.
- رفعیان، مجتبی؛ تقوایی، علی اکبر؛ خادم، مسعود، علیپور، روجا، (۱۳۹۱) بررسی تطبیقی رویکردهای سنجش کیفیت در طراحی فضاهای عمومی شهری، نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۴، بهار و تابستان ۱۳۹۱، ۳۸.
- علیرضا سلطانی، الهام حاتم‌گلزاری (تحلیلی بر مؤلفه‌های تبیین‌کننده حس تعلق مکانی در محلات نوپنید شهری (مطالعه موردی: محله یاغچیان تبریز)، جغرافیا و توسعه فضای شهری، دوره ۸، شماره ۱، شهریور ۱۴۰۰، صفحه ۳۷-۵۵.
- کارمونا، م، هیت، ت، تتراک، تیسدل، ا. مکان‌های عمومی فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری، ت: فریبا قرائی، شکوهی، اهری، انتشارات دانشگاه هنر، ۱۳۹۴.
- لینچ، کوین. (۱۳۸۴)، (تئوری شکل شهر، ترجمه: سید حسین بحرینی، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ سوم.
- میرزائی نسب فهادان، م. جایگاه گرافیک محیطی در هویت بصری شهر، چیدمان، سال دوم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲.
- نقی زاده، محمد. ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، ۱۳۸۶
- نوفل، علیرضا، کلبادی، پارین، و پورجعفر، محمدرضا، (۱۳۸۸). بررسی و ارزیابی شاخصهای مؤثر در هویت شهری نمونه موردی: محله جلفا در شهر اصفهان، نشریه آرمانشهر، دوره ۲، شماره ۳، صفحات ۵۷-۶۹
- وحیدی، کاظم. افزایش سرزندگی و هویت بخشی در فضاهای عمومی (نمونه موردی پیاده راه تربیت تبریز)، سومین کنفرانس سارسری توسعه محوری مهندسی عمران، معماری، برق و مکانیک ایران، گرگان، ۱۳۹۵.
- یوسفی، اسماعیل، رحمانی، امیر و قربانخانی، محسن، (۱۳۹۳). ارزیابی نقش المانهای شهری بر ارتقای حس مکان در فضاهای شهری (نمونه موردی: شهر همدان)، مطالعات محیطی هفت حصار، شماره دهم، سال سوم، زمستان، صفحات ۸۱ - ۷۱.
- Jacobs, Allan, Donald Appleyard. (1987). "Toward an Urban Design Manifesto." Journal of the American Planning Association, 53, 112-120
- Hall, T. 2003. Opening up Public Art's Spaces: Art, Regeneration and Audience.in
- M. Miles (Ed.), Cultures and Settlements :Advances in Art and Urban Features.
- Jones, s. 1992, Art in Public: what why and how. Sunderland: Artic Producers Publishing co ltd.
- Hubbard, P. Faire, L. Lilley, K, Memorials to Modernity? Public art in the city of the future, Landscape Research, Vol. 28, No. 2, pp. 147-169, 2003.
- Ozsoy, A,& Bayram , B,2007. The role of public art for improving the quality of public space in the residential environment. International conference about sustainable urban areas.25-28 june. Rotterdam.13.
- Remesar, A, 2011, Public Art, strategies for the regeneration of public space.
- Selwood, S. 1995 ,The Benefits of Public Arts: The polemics of permanent art in public places, London, Policy Studies Institute
- Schuermans, N. Loopmans, M. Vandenabeele, J. 2012, Public Space, public Art and Public Pedagogy, Social and Cultural Geography, Vol .13, No.1.
- Sharp, P. Pollack, V. Paddison, R. 2005. Just Art for a Just City : Public Art and Social Inclusion in .14.

Evaluation of the role of public art in promoting the identity of urban spaces from the perspective of women in Ardabil city

Mohammad Hasan Yazdani^{1*}, Abolfazl Abdulahi Fard², Shiva Velayati³, Samira Saeedi Zaranji⁴

*1. Prof. Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences and Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

2. Assistant Prof . Art Research, Faculty of Art, University of Islamic Art, Tabriz, Iran.

3. Assistant Prof .of Art Department, Nabi Akram Institute of Higher Education, Tabriz, Iran.

4. Ph.D. Student. Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Social Sciences, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

*Email Address: yazdani.m51@gmail.com

Abstract

Urban elements (memorials) play an important role in the process of forming, changing and reproducing urban identity. In today's conditions, where the identity of cities is undergoing changes with great speed, the position of urban elements as elements of the city's identity doubles. In the past, the Iranian city had a special personality and identity, while in the current situation, it is moving towards the diminution of its identity. Inadequate attention of the creators of urban spaces and elements to the concept of beauty, along with the prevalence of mercantile spirit in many urban activities, including constructions, causes this problem to emerge and intensify. The purpose of this research is to investigate the role of public art in enhancing the identity of urban spaces from the perspective of women in Ardabil city. This research is applied in terms of nature and in terms of descriptive-analytical method. The data needed in this study were collected through field and library methods. The statistical population of the research is women (experts and non-experts in art, architecture) in Ardabil city. which is done by simple random sampling method. Spss software and statistical test (one-sample t) were used for data analysis. The research results show. Among the average questions, the questions related to famous statues have the highest score with (4.16) percent and cultural-local statues with an average of (3.96), as well as the variables (promoting creativity and helping to strengthen the local economy). with an average of 4.27, they have the highest frequency. From the point of view of women, the creation of public arts in Ardabil city will give identity and increase the creativity of citizens and the prosperity of the local economy by attracting tourism to the city. Therefore, urban managers can increase the quality of urban spaces and the quality and vitality of citizens, especially the women of the city, who are half of the society, by planning and designing urban elements based on history and culture, as well as based on visual beauty in the city.

Introduction

Nowadays, the people of the society spend more time outside this environment than they are at work or at home. What is certain is the preservation of the urban space and mental peace in the city, this is important by paying attention to the urban elements as works of art, because the audience can reach spiritual vitality by seeing the works of art, and in addition, they have peace in this spiritual space. On the other hand, the visual vision of the audience is strengthened and effective steps are taken for the cultural improvement of society, and our modern society is forced to create more living space with the expansion of cities (Bazargar, 2016: 86). A beautiful element that not only adds to the spatial quality of the city, but also improves the culture of the society. In order to achieve such a city, it is necessary to examine the elements of the city from the point of view of aesthetics and identity, and if the elements do not have such characteristics, steps should be taken to improve them (Aminzadeh, 2010). However, only paying attention to the necessities and requirements of life in cities like Ardabil has led to the formation of these spaces, regardless of the qualitative, aesthetic and human aspects. This factor causes the loss of the human dimension and the less presence of citizens in these spaces, which causes a decrease in place belonging and identity, as well as interactions between humans and the environment. In this regard, the aim of this study is to investigate the role of public art in enhancing the identity of urban spaces from the perspective of women in Ardabil city.

Method

The current research is practical in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. The method of collecting data related to library research as well as field studies includes investigating the effect of public art in urban spaces on the identity and quality of space from the perspective of

women in Ardabil city and using questionnaire tools. Cronbach's alpha was used to confirm the validity of the questionnaire, considering that little research has been done in this field, according to professors and experts, and to check the reliability of the questionnaire, the overall alpha coefficient (.906) is given in table (2), which shows It is due to the high reliability of the questionnaire. The statistical population includes women (experts and non-experts). To estimate the sample size, Cochran's formula was used, and 185 samples were estimated and distributed among the statistical population using a simple random method. It should be noted that the questions were evaluated through a 5-point Likert scale. In order to analyze the data, Spss software was used, and for inferential statistics in which the relationships between variables are examined based on the purpose of the research (one-sample t-test).

Conclusion

Based on the results obtained from the research, in order to obtain the impact of public art in the urban space on the identity of the city of Ardabil, a statistical test (one-sample T) was used. which includes 6 items related to celebrity statues and cultural-local statues. Among the average questions, questions related to famous statues have the highest score with 4.16%, and cultural-local statues also have a medium to high percentage with an average of 3.96% based on the test results. Seeing these statues in the urban space, women feel better in these places. Based on the test average, as can be seen in the graph, the highest average percentage is related to famous statues. Also, based on the findings, the impact of public art on the quality of the urban space from the point of view of women has been discussed in 5 items, and the results show that the average of the variables is higher than the average (3) and the average of the variable (sense of local distinction, 4.03) Enthusiasm in people, 3.85), improvement of society's culture, 3.96), (help to strengthen the local economy, 4.27) and variable (promotion of creativity, 4.27). The variables (promoting creativity and helping to strengthen the local economy) have been assigned the highest frequency. From the point of view of women, the creation of public arts in Ardabil city will increase the creativity of the citizens as well as the prosperity of the local economy by attracting tourism to the city. Therefore, urban managers should increase the quality of urban spaces and the quality and vitality of citizens, especially the women of the city, who are half of the society, by planning and designing urban elements based on history and culture, as well as based on visual beauty in the city. In the city of Ardabil, urban elements and public art can be seen only in a few famous statues and some examples of murals. Based on the results of the research, the desire of women to create all kinds of public art can be felt in the entire city. The city of Ardabil has a lot of potential to create such arts, but unfortunately, the managers and planners of the municipality and related bodies do not pay much attention to the identity and quality of the urban space. And this is a social problem, especially for half of the society, which are women. Ardabil, which has been the capital of the province for more than three decades, has a rich history and culture and is still deprived of having a city symbol, and no signs and symbols of this culture and history can be seen in the streets and squares of the city, and this is despite the fact that in the years In the past, the installation of statues and statues in urban places and roads has had an exponential acceleration, which not only did not achieve the desired result in introducing the city, but also added to the visual confusion in the city.

Keywords

public art, identity, quality of space, Ardabil city